

deze giften vragen. Dit punt doet ook de wenschelijkheid uitkomen van een losmaking van den school- en medischen dienst van de kerkelijke zending. Een vereeniging zal gemakkelijker zulke giften kunnen aanvaarden dan de Kerk.

In ons land hebben eenigen tijd geleden voor-aanstaande mannen der „wereld", dus allermint van geloovige zijde, een oproep geplaatst, om het werk der zending financieel te steunen, en ook wordt van de zijde der Genootschapszending telkens weer de nadruk gelegd op het feit, dat de zending hooge culturele beteekenis heeft en daarom steun verdient ook van hen, die met het eigenlijke werk der zending, n.l. prediking van het Evangelie, niet sympathiseeren. Wij achten dit laatste echter een gevaarlijke manier van doen. Vrijwillige giften kunnen worden aanvaard, maar ook hier worde niet een juk aange trokken met de onge-loovigen.

Trekken wij een conclusie, dan zal het deze zinn-rooskleurig is de naaste toekomst niet, maar vol-strekt niet onheilspellend; de meeste kerken zijn nog niet op peil inzake het offeren; en al moeten vele aangeprezen middelen tot het verschaffen van financiële hulp worden afgewezen, er kunnen toch verschillende maatregelen worden genomen. Daarom opperen wij nogmaals het voorstel, dat de gene-rale zendingsdeputaten met vertegenwoordigers der zedende kerken over dit onderwerp confereren, en sturen o.a. in de richting van losmaking van den schooldienst en medischen dienst, om deze aan afzonderlijke vereenigingen geheel of gedeel-telijk over te dragen.

A. J. P.

J. D. WIELENGA.

LITERATUUR EN KUNST.

Psychologische Romankunst.

VI. Het Vlaamsche psychologische proza.

Met het artikel, dat ik de vorige maal plaatste, ophouwende arbeid door moderne literatuurbespreking, was ik gekomen aan het slot van mijn beschouwing. Wijl ik echter slechts heel terloops even de bijzonder karakteristieke uiting van psychologische kunst, het Vlaamsche proza, noemen kon, wil ik een slotartikel aan deze reeks toevoegen, om ook op die afzonderlijke groep geschriften de aandacht te vestigen.

Ik doe zulks, omdat een belangstellend lezer het mij ver-zocht, maar moet mij natuurlijk tot enkele algemeene opmer-kingen bepalen.

De Vlaamsche literatuur der latere jaren heeft in bijzondere mate de liefde van den Noord-Neder-lander, die eenigzins bekend is met de historie der letterkunde. Want zij is ons als uit den dood weergegeven en is, in haar nieuwe, frissche levens-kracht daarom te meer een verheuging.

Toen in de jaren rondom 1830 (den tijd der Belgische Revolutie) opgezweept nationalisme de laatste vonk van het toch reeds verwijnde Neder-landsch poogde uit te trappen, is in Vlaanderen die heroische strijd begonnen, dien we „Vlaamsche beweging" noemen, de strijd, die beoogde, het tot plattelands-dialect afgezakte Nederlandsch, bij de beschaafden veracht, bij de meesten vergeten, weer in z'n aloude eere van volkstaal te herstellen en in rechten met den vreemden indringer, het Fransch althans, gelijk te doen zijn. De bekende Jan Frans Wilkens is de voortrekker geweest, die, ondanks smaad, achteruitzetting, krenkende bejegening zelfs, door z'n bezielend enthousiasme de sluimerende liefde voor hun taal bij z'n landgenooten weer wakker riep en weldra vele, meest rijk begaafde medestrijders vond (Ledeganck, Dautzenberg, Van Rijswijk, Jan van Beers, de gezusters Loveling). Hun verdienstelijk pionierswerk werd voortgezet door de beide grootmeesters der Vlaamsche kunst, Hendrik Consience en Guido Gezelle. Beiden, be-zield door hun groote liefde voor 't Vlaamsche land en z'n zoete tale, kunstenaars van diepe in-spiratie en machtige zeggingskracht, brachten het Vlaamsch in eere, ver over de grenzen van hun land, de een door z'n episch proza, dat Vlaan-derens heldentijd herleven deed, de ander door z'n onvergelykelijk teere en melodieuse, ontroerend eenvoudige natuurpoëzie.

Als echter de voortrekkers dood zijn, Ge-zelle, diep getroffen door achteruitzetting, zwijgt, den grooten prozafist de immer vaardige pen is ontzonken, komt een stilstand in den voort-gang, vooral ook omdat het karakter der Vlaamsche beweging, toch altijd wat archaïstisch, (ouderwetsch) niet volkomen meer aansloot bij de veranderde begrippen van kunst en schoonheid.

Tot in 1890, stellig onder invloed van onze tach-tigers-herleving, maar vooral door het weder op-treden van Gezelle („Tijdkrans", „Rijmsnoer") een nieuw leven opwaakt, krachtig, frisch, bezielend door het ideaal der ouderen, verrijnd door moderne tech-niek. Dichters als de jonggestorven Albrecht Roden-bach, de vaak miskende Pol de Mont, Prosper van Langendonck, René de Clercq, Richard de Cneudt, vooral ook de bekende en geliefde leerling van den grooten meester Hugo Verriest, zingen van de schoonheid van 't bloeiende Vlaanderen, van hun liefde voor land en volk en taal. En naast hen staat een rij van prozafisten, tachtigers in vorm en inhoud van hun werk — Vlamingen in hun ziel, mannen als Cyriel Buysse, Stijn Streuvels, Maurits Sabbe, August Vermeylen, Herman Teir-

linck, Felix Timmermans. Hun werk is dan het psychologisch proza, dat in het verband onzer ar-tikelen alsnog moet worden behandeld.

Bijzonder karakteristiek noemde ik deze nieuwe Vlaamsche kunst. Ieder, die enkele van hare voort-brengselen kent, stemt dit onmiddellijk toe. Ze heeft iets eigens, iets, dat haar verschillen doet van de psychologische kunst onzer Noord-Neder-landsche letteren, terwijl er toch aan den anderen kant een duidelijk waarneembare overeenstem-ming is.

Psychologische literatuur is ze ongetwijfeld. Al de trekken, die ik in vorige artikelen als kenmer-kende eigenschappen qualificeerde, vindt ge terug, sterk gekleurd dikwijls en in uiterlijke schoonheid even subliem. Dat kan ook wel niet anders, wijl de invloed der tachtigers haar deed ontstaan.

Maar daarnaast was ook het weer optreden van Guido Gezelle een belangrijke factor in haar wor-ding, zooals ik reeds zeide. En dat is van bijzon-dere beteekenis, want de invloed van dezen teer-mystieken zanger kan nooit anders dan veredelend gewerkt hebben. Het zou de moeite stellig loonen eens na te gaan, in hoeverre nog de voetsporen van dezen uitnemende onder de kunstenaars in de Vlaamsche literatuur staan afgedrukt. Even goed als in Streuvels, „De Vlaschaard" duidelijk de in-vloed van Gezelle's machtigen geest te bemerken valt, evenzeer zal, dunkt mij, een nauwkeurige ana-lyse van andere Vlaamsche geschriften dergelijke reminiscenties te voorschijn brengen.

Ik geef dadelijk toe, dat de eerste indruk dien men krijgt, deze gedachte absoluut niet wekt. Maar dat zegt nog niets. Men heeft ook op 't eerste gezicht niet vermoed, dat onder de egaal-witte pleistering, die latere geslachten op de zuilen van vele onzer kerken hadden gesmeerd, waardevolle proeven van echte middeleeuwsche kunst sluimerden. En toch heeft nauwkeurig onderzoek ze op verschillende plaatsen naar boven gebracht. Precies zoo staat de zaak m.i. ook hier. Een invloed, als die van Gezelle, machtig, omdat z'n werk zoo parel-zuivere kunst is, moet nagewerkt hebben, lang nadat z'n zoete stem voor altijd ging zwijgen. Literair-historische studie zal dit, geloof ik, doen blijken, zoodra een Gezelle-kenner zich tot dien arbeid zet.

Heel merkwaardig zijn de verschillen, die ge bij vergelijking van de Vlaamsche psychologische ro-mans met de onze ontdekt. Daarin zit juist het typee-rende, dat de eerste haar bijzonder cachet geeft.

Vooreerst is het milieu, waarin deze kunst u brengt een ander. Eenvoudige lieden, kleine boer-tjes, landarbeiders, geringe burgermensen zijn de altijd weer optredende figuren. En als ge al eens een meer gesitueerde ontmoet, is het toch een rijke boer of een landheer, één dus, die in den dagelijkschen omgang met de eenvoudigen op en neer leeft en zich geheel onder hen thuis gevoelt. Op zeer enkele uitzonderingen na is de kleine man de hoofdpersoon der Vlaamsche prozalitera-tuur en dus is de sfeer, waarin ze u verplaatst, ook die der landelijke of kleinsteedsche nederheid. Waar ons psychologisch proza juist dikwijls de betere standen der maatschappij belicht („Eline Vere", „Armocde", „De bruidstijd van Annie de Boogh", „Huize ter Aar", enz.) staat de Vlaamsche kunst die dit hoogst zelden doet, daarmede op een afzonderlijk plan.

Ik geloof dat dit z'n verklaring wel hierin vin-den zal, dat de Vlaamsche kunst veel meer dan de onze volkskunst is. Dat is voortdurend haar karakter geweest, want onder de betere standen van het Zuiden is het Vlaamsch altijd de mindere geweest van het Fransch. De huizen der élite wa-ren steeds voor Vlaamschen invloed gesloten en alleen onder de geringen leefde de oude taal; daar vond ze stof en werd ze verstaan, een wisselwer-king, die haar frisch hield, maar ook bond aan 't volk in z'n bredere lagen.

De taal, die in de verschillende boeken gespro-ken wordt, bewijst zulks afdoende. 't Is West-Vlaamsch, zooals het volk dit bewaard heeft, maar doorspekt met allerlei verbasterde Fransche kracht-terminen, die de omgang met Walen erin bracht, of Oost-Vlaamsch, of Stads-Vlaamsch, wat meer be-schaafd van accent — de taal dus, die in 't Zuiden alleen bij het volk in eere is, omdat wat hooger is of zich verbeeldt te zijn haar als boersch en dialectisch veracht. Dat de moeilijkheid om deze boeken te lezen voor ons daardoor grooter wordt, spreekt vanzelf en dat beïnvloedt ongetwijfeld onze waardeering. Maar, als de Vlaamsche volksmond tot zwijgen werd gebracht en de auteurs de ge-sprekken in normaal Nederlandsch zouden over-zetten, was ook de beteekenis van 't geheele genre verdwenen. Wat is volkskunst, die niet putten mag uit de sfeer van het volk? Natuurlijk, een zekere ruwheid en onbehouwenheid moet van dezen toon het gevolg zijn; ik wil ook lang niet alle uitdruk-kingen sanctionneeren omdat ze passen in de omge-ving, maar als de piksters op den Vlaschaard spraken als jongedames uit een deftig internaat, zou toch het onmisbare realisme volkomen zoek zijn. 't Is juist wat we in Bredero waardeeren, dat hij toon en gebaar van z'n Nieuwmarkt- en Breestraat-Amsterdamers hun kleur heeft gelaten. En zoo zouden Bazinne Lowijckx of oude Free uit Sabbe's

„Een Mei van Vroomheid", de Sasmeester en Vrou-we Dierickx uit z'n „De Filosoof van 't Sashuis" en zoovele andere figuren uit deze kostelijke realisme-literatuur waardelooze prentjes-mensen zijn, als ze anders werden voorgesteld dan Maurits Sabbe hier doet.

Een andere eigenschap der volkskunst is de naïveteit, die menschen van kleine doening ty-peert. Daardoor worden ze ons sympathiek en kun-nen we zelfs hun „ongesnikkerde" taal wat ver-geven. Heel sterk nu spreekt die eigenschap in dit Vlaamsche proza. Wat een naïef vrouwtje is Rozeken van Dalen uit het naar haar genoemde werk van Buysse, of 't Ezelden uit het gelijk-namige boek, eveneens van zijn hand, of Eleken uit z'n „Bolleken". Zelfs de meer ontwikkelde, die samenleven met deze menschen, hebben iets van dat naïve, zooals dokter Van der Mijt uit den laatstgenoemden roman of de jonkvrouw uit „Rozeken van Dalen". Er ligt iets bijzonder bekoorlijks in deze naïveteit, te meer, omdat we haar in ons proza geheel missen. We houden van Marieken en Charlot uit „Pallietier", van Schelle-belle uit „De Vlaschaard", van Lida uit „De Oogst".

Direct naast deze eigenschap ligt een andere, niet minder karakteristiek, de humor. Ook deze is in de Vlaamsche kunst bijzonder rijk. Ik noem u den Sasmeester maar uit „De Filosoof". Die figuur alleen is al voldoende ten bewijze. Juist omdat de humor een gave is, bijzonder eigen aan het gewone volk, is ze in deze volkskunst ook zoo echt.

Nog wijs ik op de meisjesfiguren, die de Vlaamsche kunst schepst. Wat zijn ze echt vrou-welijk in hun liefhebben en afwijzen en wat staan deze naïeve natuurkinderen als Mietje uit „De Filosoof", Bethie uit „Een Mei...", Lida uit „De Oogst" scherp tegenover de tendens-heldinnen van Julia Frank en Jo de Wit! Als ge op deze verhou-dingen let, groeit uw sympathie voor dat onge-kunstelde Vlaamsche proza belangrijk.

Maar er is meer. In de eenvoudige lieden uit het Roomsche land sluimert ook nog zooveel de-votie. Zij moge dan in sommige gevallen doode vorm zijn, die door opvoeding en milieu is vast-geroest, er zijn óók heel veel voorbeelden op te noemen, waar echte (natuurlijk Roomsche) vroom-hed blijkt. 't Naïeve Ezelden, de straks genoemde Bethie, de jonge Free, vooral de Bagintjes uit het wonder mooie boek van Timmermans „Begijnhof-sproken", juffrouw Symphorosa en zoo vele andere bewijzen dit. 't Is devotie, naast en met naïve-iteit en daarom is ze zoo bekoorlijk.

Trouwens, de Kerk heeft een heel groote plaats in de Vlaamsche literatuur en op vele plaatsen wordt haar invloed met groote piëteit geteekend. Ik herinner u aan het aangrijpende tooneel in „De Vlaschaard", 't sterfbed van Louis Vermeulen, als hem de H. Sacramenten der stervenden wor-den toegediend en aan een gelijke passage uit „'t Ezelden". De kerkelijke ceremoniën en plechtig-heden, die zoo nauw samengeweven zijn met het gewone leven in Vlaanderen, staan altijd weer in dit proza als hogere momenten boven het mechanisch werken van iederen dag. Het bewust-zijn van 't eeuwig, 't hoogere, in leer en verrich-ting der Kerk spreekt heel sterk, waar ge deze literatuur ook maar opslaat.

Dat vooral is een verdienste, die haar kenmer-kend onderscheidt van wat ons modern proza geeft. Als ge daar niet onbegrensde minachting vindt voor alles wat naar religie zweemt (tendens-romans), ontmoet ge toch een souverain negeren: 't is al-leen en altijd weer den mensch, dien ze kent en kennen wil. En nu moge ook in de Vlaamsche literatuur op sommige punten iets van deze gees-tesgesteldheid blijken — de algemeenheid erkent het religieuze element als van beslissende waarde in en voor het leven. Bij al de verschillen, die ook in dezen ons protestantsch-christelijk beginsel meebrengt, erkennen en waardeeren we deze ge-zindheid dankbaar.

Zij is het m.i. ook, die de Vlaamsche kunst zoo optimistisch maakt, lijnrecht in tegenstelling met het pessimisme, dat onze psychologische litera-tuur beheerscht. Er tintelt levensblijheid in deze boeken, een genieten van het goede — soms wel eens wat uithoudig — naast een meeleven in de ellende van anderen, als nood en dood de eenvou-dige woningen zijn binnengegaan. Deze eigenschap maakt het realisme hier zoo zuiver en veel minder gevaarlijk, dan in onze psychologische romans, waar schier altijd het waas der somberheid over de verhoudingen ligt uitgespreid.

De lezer vergeve mij de min of meer dorre opsom-ming van boekentitels, personen en karakters trekken in de vooraangaande regelen. Ik heb gezegd, dat ik slechts in 't algemeen over deze fijne literatuur spreken kon en dan is een opsommend relaas schier onvermijdelijk. Veel van wat ik hier noemde, zou nader uit te werken en met voorbeelden toe te lichten zijn. Stellig staat deze Vlaamsche lita-ratuur niet beneden ons psychologisch proza. Een zielsanalyse als die van den trotschen Vermeulen uit „De Vlaschaard", van den Sasmeester in z'n verhouding tot Mietje en vrouw Dierickx, van den jongen Free en Bethie uit „Een Mei van Vroom-hed" en zoovele andere zijn zeker niet minder